

pidhotovkoju maybutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv v umovakh stupenevoyi osvity : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.06 (*Practical Training Management of the Future Elementary School Teachers in the Conditions of Graduate Education*). X., 2013. 290 s. [in Ukrainian].

6. Кириченко Н. С. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі педагогічної практики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2016. 311 с. / Kyrychenko N. S. Formuvannya komunikatyvnoyi kompetentnosti maybutnikh uchyteliv pochatkovoyi shkoly u protsesi pedahohichnoyi praktyky : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 (*Formation of the Communicative Competence of the Future Elementary School Teachers during the Pedagogical Practice*). Kyiv, 2016. 311 s. [in Ukrainian].

7. Липова Л. Співпраця в системі «школа - ВНЗ» як необхідна умова неперервної освіти / Л. Липова, М. Войцехівський, В. Малишев, П. Замаскіна. *Шлях освіти*. №8. 2010. С.27-31. / Lyrova L. Spivpratsia v systemi «shkola - VNZ» yak neobkhidna umova nepererвної osvity (*Cooperation in the System «School-Higher Educational Establishment» as a Prerequisite of the Continuing Education*) / L. Lyrova, M. Voytsekhivsky, V. Malyshev, P. Zamaskina. *Shlyakh osvity*. Issue 8. 2010. S.27-31. [in Ukrainian].

8. Машкіна Л. А., Казакова Н. В. Педагогічна практика Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії: історія та сучасність. Хмельницький : Вид-во ХГПА, 2011. 77 с. / Mashkina L. A., Kazakova N. V. Pedahohichna praktyka Khmelnytskoi humanitarno-pedahohichnoi akademii: istoriia ta suchasnist (*Pedagogical Practice in Khmelnytskiy Humanitarian-Pedagogical Academy*). Khmelnytskyu : Vyd-vo KhHPA, 2011. 77 s. [in Ukrainian].

9. Орієнтовне положення про проведення практики студентів у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії / Укл. Н. В. Казакова, Л. А. Машкіна. Хмельницький: Вид-во ХГПА, 2015. 64 с. / Oriientovne polozhennia pro provedennia praktyky studentiv u Khmelnytskii humanitarno-pedahohichnii akademii (*Approximate Provision of the Students' Practice in Khmelnytskiy Humanitarian-Pedagogical Academy*) / Ukl. N. V. Kazakova, L. A. Mashkina. Khmelnytskyi: Vyd-vo KhHPA, 2015. 64 s. [in Ukrainian].

10. Панасенко Е. А. Идеал учителя у вітчизняній педагогічній журналістиці другої половини XIX – початку XX ст. : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Луганськ, 2001. 20 с. / Panasenko E. A. Ideal uchytelia u vitchyznianiі pedahohichnii zhurnalistytsi druhoi polovyny XIX – pochatku XX st. : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 (*Ideal Image of the Teacher in the National Pedagogical Journalism in the Second Half of the Nineteenth Century and the Beginning of the Twentieth Century*). Luhans'k, 2001. 20 s. [in Ukrainian].

11. Рябчикова Н. І. Співпраця школи та ВНЗ – виклик часу. Миколаїв, 2015. 20 с. / Ryabchykova N. I. Spivpratsia shkoly ta VNZ – vyklyk chasu (*Time Challenge of the School and University Cooperation*). Mykolaiv, 2015. 20 s. [in Ukrainian].

Дата надходження статті: «26» вересня 2017 р.

Стаття прийнята до друку: «10» жовтня 2017 р.

Рецензенти:

Мачинська Н. – доктор педагогічних наук, професор

Яшук І. – доктор педагогічних наук, професор

Казакова Наталія – професор кафедри педагогіки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, кандидат педагогічних наук, доцент, e-mail: natvikt@ukr.net

Kazakova Nataliia – professor of the department of pedagogics of Khmelnytskiy Humanitarian-Pedagogical Academy, candidate of pedagogical sciences, associate professor, e-mail: natvikt@ukr.net

Цитуйте цю статтю як:

Cite this article as:

Казакова Н. Співпраця в системі «ВНЗ – школа» як необхідна умова ефективної організації та проведення педагогічної практики. *Педагогічний дискурс*. 2017. Вип. 23. С. 72–77.

Kazakova N. Cooperation in the System «University - School» as a Prerequisite of Effective Organization and Conduct of Pedagogical Practice. *Pedagogical Discourse*. 2017. Issue 23. pp. 72–77.

УДК 37(4)(09)

ЮЛІЯ КОРНЕЙКО,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Україна, Харків, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди)

YULIA KORNEIKO,

candidate of pedagogical sciences, associate professor

(Ukraine, Kharkiv, H.S.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University)

orcid.org/0000-0003-2169-7778

К.Д. Ушинський про співвідношення виховання і навчання в різних європейських школах
K.D. Ushynskiy about the Correlation of Education and Training in Various European Schools

У статті проаналізовано педагогічну спадщину видатного вітчизняного компаративіста К.Д.Ушинського та його прогресивні ідеї щодо проблеми єдності завдань навчання і виховання в різних європейських школах.

Зроблено підсумки критичного огляду педагогом способів поєднання адміністративного,

навчального і виховного елементів у європейських школах. Визначено рекомендації К.Д.Ушинського щодо реформування шкільного устрою у вітчизняній системі освіти, а саме у створенні умов для формування досвіду поведінки як основи духовно-морального становлення особистості, комплексного, активного характеру навчальної взаємодії вчителя і учня, функціонування школи як спільноти, де громадянське, соціальне виховання є складником загальної освіти.

Показано, яким чином можуть бути втілені ідеї, переконання відомого педагога, ученого-компаративіста К.Д.Ушинського в сучасній шкільній освіті України.

Ключові слова: педагогічна теорія і практика, навчання, виховання, вітчизняний шкільний устрій.

The article analyzes the pedagogical heritage of the outstanding national pedagogical scientist K. Ushynskiy and his progressive ideas on the problem of the unity of the tasks of education and upbringing in various European schools.

Study of the peculiarities of K.D. Ushynskiy's pedagogical activity made it clear that his research of pedagogical theories and educational systems in Europe and America played the role of an active catalyst in the formation of a scientist's pedagogical outlook. And also, he created the groundwork, which then formed his own pedagogical concept. The synthetic way of the scientist thinking, his desire for philosophical comprehension of the pedagogical process ensured the success necessary for the beginner-researcher in the process of preparatory work. This allowed K.D. Ushynskiy not to confine himself to a narrow branch or a direction of pedagogical thought, as most of his contemporaries, not to focus on finding just common and different in these directions, but to study their origins, mechanisms of formation, etc. This is what formed a new approach to the study of pedagogical phenomena, identified new techniques and methods for their explanation.

The results of his critical review of the ways of combining administrative, training and educational elements in European schools are summarized. K.Ushynskiy gave the recommendations of concerning the reform of the school system in the national system of education. First of all, he saw the reforming of the national education in the creation conditions for the formation of behavioral experience as the basis of the spiritual and moral formation of the individual. He emphasized on the complex and active nature of the educational interaction between a teacher and a student, the functioning of the school as a community, where civil, social education is a component of general education.

It is shown how ideas, persuasion of the well-known teacher, comparative scientist K.Ushynskiy in modern school education of Ukraine can be embodied.

Key words: pedagogical theory and practice, education, upbringing, national school system.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Реформування освіти в Україні передбачає підвищення ефективності навчально-виховного процесу, посилення ролі особистості в соціальному континуумі, а тому питання співвідношення виховання і навчання в цьому процесі являється одним з найважливіших питань сучасного суспільства. Однак, успішне професійне вирішення цієї проблеми неможливе без урахування найважливіших надбань і досягнень, що їх мала наука в попередні часи. Серед значних здобутків вітчизняної педагогіки особливу увагу привертає спадщина видатного педагога – Костянтина Дмитровича Ушинського, який неодноразово підкреслював, що навчання – це дуже складний процес, що він має свої закони, правила, принципи.

Аналіз досліджень і публікацій... Сучасні дослідники педагогічної спадщини К.Д.Ушинського: І.О.Соловков, І.В.Борисенко, С.Т. Золотухіна, Л.Д. Попова, Л.А. Штефан та багато інших в своїх працях розглянули науковий і творчий спадок К.Д.Ушинського, достатньо повно охарактеризували прогресивність поглядів видатного вченого. Однак проблема співвідношення виховання і навчання в спадщині вітчизняного педагога не була метою їх дослідження.

Формулювання цілей статті... Метою даної статті є аналіз педагогічної спадщини видатного вітчизняного компаративіста К.Д.Ушинського в якій розкрито в порівняльному аспекті проблему співвідношення навчання і виховання в різних європейських школах. Визначити прогресивні ідеї ученого щодо удосконалення вітчизняного шкільництва, показати актуальність ідей К.Д.Ушинського для сучасної освіти України.

Виклад основного матеріалу... Аналітичне вивчення творчості К.Д.Ушинського в межах проблематики нашої теми статті підтвердило оригінальність здійснених компаративістських узагальнень ученого, викладених у статті «Три елементи школи». Ця наукова стаття є взірцем системного узагальнення педагогічних порівнянь. У ній на прикладі навчальних закладів Англії, Німеччини, Франції К.Д.Ушинський розкрив всю педагогічну недоцільність розриву між вихованням і навчанням, його чисельні негативні наслідки і спробував знайти такі основи педагогічного процесу, які б усунули цей розрив. «Діяльність будь-якого навчального закладу, якщо він переслідує хоч якусь виховну мету, – писав К.Д.Ушинський, – складається з трьох елементів –

адміністративного, навчального і виховного. Ці три елементи... можуть перебувати і перебувають в дійсності в найрізноманітніших комбінаціях між собою. Інколи вони поєднуються в більшій чи меншій мірі, інколи зовсім розпадаються між окремими особами і часто перебувають навіть у ворожих відносинах між собою» [4, с.42-43].

В найбільшій мірі розрив між вихованням і навчанням, на думку педагога, був властивий німецьким і французьким навчальним закладам. В Англії, навпаки, ученим визначено тенденцію до їх поєднання на основі прерогативи виховних задач школи. В Німеччині, зазначав К.Д.Ушинський, «учіння всюди на першому плані, не перебуваючи в тісному зв'язку з вихованням». Виховання там «приноситься в жертву науці, або справедливіше сказати, наука й ученість є кінцевою метою, на яку спрямоване виховання» [4, с.78]. У французькій школі адміністративний елемент підпорядковує собі і навчання, і виховання, оскільки, як показав К.Д.Ушинський, французька школа є бюрократичним утворенням. «Тут адміністрація закладу, – писав педагог, – поважно виступає попереду, надміру горда для того, щоб принизитися до смиренного заняття умінням і вихованням». Умінню «немає жодної справи до виховання» К.Д.Ушинський сам точно не визначив навіть наявність його у Франції [4, с.56].

Як переконував К.Д.Ушинський, у повній відповідності з цими організаційно-педагогічними позиціями в кожній з названих країнах вироблялася практика школи й педагогічна теорія. Англійська педагогіка більшу увагу приділяла питанням виховання, ніж навчання. У статті «Три елементи школи» та інших працях К.Д.Ушинський, аналізуючи позитивний досвід виховної діяльності англійських шкіл (виховання характеру і волі, фізичне загартування, формування навичок здорового способу життя та ін.), одночасно розкрив слабкість навчальної роботи, поверхові й механічні способи викладання й підкреслив, що проблема початкового навчання в Англії розв'язана незадовільно, а консервативні основи англійського дворянського виховання вважав навіть антидемократичними.

Таким чином, ученим були проаналізовані три елементи школи та їх теоретичне обґрунтування у Франції та Німеччині. Французька школа в надмірному захопленні «адміністративною стрункістю» порівняно з навчальними і виховними питаннями змушена була «єдиними стимулами учіння» зробити покарання і нагороди. «І французька педагогіка, – писав К.Д.Ушинський, – мимоволі знаходить спасіння у тому, що всіма можливими засобами... стимулює природжене марнославство маленького француза. Там, де чомусь не спрацьовує самолюбство - працює лінійка, голод, карцер та різка» [1, с.56]; Німецька школа, – писав К.Д.Ушинський, незважаючи на педагогічну теорію, більше вчить аніж виховує, бо теорія виховання у німецькій педагогіці розроблена вкрай слабо. «Людина учена і людина добре вихована, – зазначав педагог, – для німця однакові поняття; хоча в педагогічній теорії спостерігаються намагання розмежувати їх, але на практиці ця межа зникає» [1, с.78].

Аналізуючи співвідношення виховання і навчання в різних європейських школах, К.Д.Ушинський показав, що розрив між ними загострює протиріччя всього педагогічного процесу, позбавляє його цілісності й ефективності. Як аргумент, К.Д.Ушинський показав історико-педагогічну проекцію єзуїтського виховання: «Єзуїт був учителем, вихователем, товаришем, начальником, духовним пастирем і духовним батьком свого вихователя. Він наповнював своїм єзуїтським характером усю атмосферу школи...» [4, с.113]. Педагог наголошував, що єзуїтське виховання за своїми цілями і засобами не може слугувати зразком для сучасної педагогіки. Однак не можна заперечувати, писав він, що виховна сила єзуїтських шкіл має стати предметом ретельного вивчення й педагогічного аналізу.

Слід зазначити, що критикуючи освітні системи країн світу щодо єдності й розбіжності завдань навчання і виховання, учений таким чином висловив незадоволення офіційною педагогічною доктриною відомства освіти в Російській імперії, зорієнтованої на запозичення «педагогічних інновацій» з німецької педагогіки та шкільної практики, провів приховану аналогію досвіду організації вітчизняних закритих навчальних закладів (за типом Гатчинського сирітського інституту, кадетських корпусів тощо), для яких, подібно французьких шкіл, важливим був «блиск, зовнішній порядок». Така російська орієнтація критичних міркувань була оцінена і широкими колами громадськості, і офіційними урядовцями.

Підсумовуючи критичний огляд способів поєднання адміністративного, навчального і виховного елементів у європейських школах, К.Д.Ушинський показав своє бачення шкільного устрою у вітчизняній системі освіти. Педагог зокрема наголосив, що у вихованні все повинно виходити тільки з живого джерела людської особистості. «...Без особистого безпосереднього впливу вихователя на вихованця справжнє виховання, що проникає в характер, неможливе» [4, с.103]. Таким чином, К.Д.Ушинський з антропологічних позицій визначав залежність успіху інтегрування навчання і виховання від сили, здібностей і знань особистості вихователя, вважаючи, що «...головний вихователь повинен бути головним учителем і викладати найбільш виховуючий, центральний

предмет, навколо якого гуртуються всі інші» [4, с.124].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що єдність навчання і виховання в оцінці К.Д.Ушинським зарубіжної педагогічної теорії та досвіду функціонування освітніх систем передбачає опору на спільні гуманістичні тенденції реформування освітньої галузі, усталені традиції громадського виховання та рівень сформованості громадської думки щодо проблем навчання і виховання, визначення пріоритету в реалізації ідей виховання і навчання головного вихователя (керівника закладу). Названі умови К.Д.Ушинський конкретизував у подальших своїх міркуваннях, зокрема у формулюванні педагогічних цілей, особливостей змісту та способів формування свідомості дітей засобом навчальних дисциплін.

Аналізуючи досвід функціонування закритих навчальних закладів в Англії та Німеччині, К.Д.Ушинський наголошував на необхідності зосередити викладання і виховання дітей молодшого шкільного віку в особі одного вчителя – вихователя. Якщо функції навчання і виховання розподілити, вважав він, то єдність і повноту розумового і морального виховання дитини забезпечити неможливо. В такому випадку вчителі-предметники опікуються лише викладанням та засвоєнням учнями окремих дисциплін, не турбуючись про єдність виховного впливу навчального змісту у сукупності дисциплін.

Отже, К.Д.Ушинський в обґрунтуванні комплексного підходу у конкретизації змісту навчання зробив висновок: передчасний предметний розподіл дисциплін шкодить виховній роботі. Знання навчального предмета, вважав він, важливо, однак головне досягнення вчителя полягає в умінні використати виховуючий аспект своєї дисципліни. А для цього доцільно, щоб учні були і вихованцями, яких вчитель знає і прагне реалізувати конкретні виховні цілі. Як наголошував вчений-педагог, виховна діяльність, як будь-яка свідома діяльність людини, має свій предмет, мету і засоби. Предметом виховання, отже і предметом педагогіки, за визначенням К.Д.Ушинського, є правильний розвиток людського організму у всій його складності, динаміці. Таким чином, єдність навчання і виховання відомий педагог бачив як необхідну умову формування й реалізації життєвих потенцій особистості. «Для здійснення навчання і виховання як цілісного процесу, – зазначав К.Д.Ушинський, не достатньо одного теоретичного розуміння, ... а необхідний спокійний мислительний процес, спрямований на вивчення людської природи в її одвічних основах, в її сучасному стані та історичному розвитку, що складає головну основу педагогіки та мистецтва виховання» [5, с.664].

Продовжуючи розробку мети виховання у вказаній роботі, К.Д.Ушинський акцентував увагу на потребі «дати працю людині, працю душевну, вільну, що сповнює душу і дати засоби для виконання цієї праці» [3]. Як бачимо, К.Д.Ушинський процес навчання, в основі якого є розумова праця, розглядав як складник виховання. Виховання, на думку педагога, має розвинути в людині звичку і любов до праці, як розумової, так і фізичної.

Посилаючись на зарубіжний досвід, К.Д.Ушинський зазначав, що людина морально формується вихованням і наукою: «Навчання само по собі стає вихованням тільки тоді, коли досягає найвищої сфери науки, входить у світі та вносить цю ідею через розум у серце людини» [3]. Найкраща основа навчання, на думку педагога, полягає саме в тому, щоб з'ясувати рівень сформованості світогляду та наявну систему знань в дитини, перетворити несвідоме знання у свідоме, тим самим спонукати до розумової самостійності, виховання потреби в пізнанні. Таким чином, процес навчання розглядається як ефективний засіб розвитку особистості. У єдності з вихованням навчання має на меті розвинути свідомість дитини. Активна діяльність учня у процесі учіння стає рушійною силою його інтелектуального, етико-естетичного і духовно-морального розвитку. Ці процеси вимагають від вчителя володіння широким спектром науково обґрунтованих природовідповідних форм і методів виховного впливу. Правильна організація життя учня, спонукання до активності і самодіяльності сприяє формуванню нових, вищих форм свідомості.

Висновки... Безсумнівно, актуальним є заклик видатного педагога про єдність навчання і виховання як вагомий чинник формування особистості. Так, він писав: «... Навіщо зубрити історію Аристидів, Сократів, Кантонів... Навіщо вивчати історію словесності, всю безліч наук, якщо це навчання не примусить нас любити ідею та істину більше, ніж гроші, карти та вино, і ставити духовні насолоди вище за тілесні, духовні якості вище за випадкові переваги. Невже тільки для того, щоб виконати потрібну процедуру молодості, прослідити певні роки на шкільній лаві та отримати атестат в благополучному закінченні курсу...» [3].

Проблема взаємозв'язку виховання і навчання в педагогічному процесі, яку розглядав К.Д.Ушинський, за своєю глибиною, характером і направленістю є актуальною та значимою для нової освітньої програми сучасності.

До перспективних напрямів досліджень у цій сфері слід віднести той факт, що усі вищевикладені узагальнення славетного педагога ретроспективно можна використовувати в процесі організації навчально-виховної роботи сучасної школи.

Список використаних джерел і літератури/References:

1. Вибрані педагогічні твори. Київ : Радянська школа, 1949. 418 с./ Vybrani pedagogichni tvory (*Selected Pedagogical Works*), Kyiv: Radianska shkola, 1949. 418 s. [in Ukrainian].

2. Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О.О. Любар; За ред. В.Г.Кременя. К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. С.209-262 / Istoriiia ukrainskoi shkoly i pedahohiky: Khrestomatiiia (*History of Ukrainian School and Pedagogics*), K.: T-vo «Znannia», KOO. 2003. pp. 209-262. [in Ukrainian].

3. Д.О.Лордкипанидзе. Педагогическое учение К.Д.Ушинского. Тбилиси, 1974, с.8 / D.O.Lordkipanidze. Pedagogicheskoye ucheniye K.D.Ushinskogo (*Pedagogical Instruction of K. D. Ushynskiy*), Tbilisi, 1974, S.8 [in Russian].

4. К.Д. Ушинский. Педагогические сочинения: в шести томах. М.: Педагогика, 1988. 1990с. / K.D.Ushinskiy. Pedagogicheskkiye sochineniya v shesti tomakh (*Pedagogical Works in Six Volumes*), M.: Pedagogika, 1988. 1990 s. [in Russian].

5. К.Д. Ушинский. Три элемента школы. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. М., 1953-1954. / K.D.Ushinskiy. Tri elementa shkoly. Izbranniye pedagogicheskkiye sochineniya: v 2-h t. (*Three Elements of School*), M., 1953-1954. [in Russian].

6. Українська педагогіка в персоналіях у двох книгах. К.: Либідь, 2005. / Ukrainska pedahohika v personaliiakh u dvoh knykhakh (*Ukrainian Pedagogics in Personalia in Two Books*), K.: Libid 2005.

Дата надходження статті: «26» жовтня 2017 р.

Стаття прийнята до друку: «15» листопада 2017 р.

Рецензенти:

Руснак І. – доктор педагогічних наук, професор

Ящук І. – доктор педагогічних наук, професор

Корнейко Юлія – доцент кафедри історії педагогіки і порівняльної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди, кандидат педагогічних наук, доцент, e-mail: korneiko78@gmail.com

Korneiko Yuliia – assistant professor of the department of history of pedagogy and comparative pedagogy of H.S.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, candidate of pedagogical sciences, associate professor, e-mail: korneiko78@gmail.com

Цитуйте цю статтю як:

Корнейко Ю. К.Д. Ушинський про співвідношення виховання і навчання в різних європейських школах. *Педагогічний дискурс*. 2017. Вип. 23. С. 77–81.

Cite this article as:

Korneiko Yu. K.D.Ushynskiy about the Correlation of Education and Training in Various European Schools. *Pedagogical Discourse*. 2017. Issue 23. pp. 77–81.

УДК 378.014(045)

ЮРІЙ ЛІСНІЧЕНКО,

кандидат педагогічних наук

(Україна, Одеса, Військова академія (м. Одеса))

YURI LISNICHENKO,

candidate of pedagogical sciences

(Ukraine, Odesa, Military Academy (city of Odesa))

orcid.org/0000-0001-6922-5783

**Актуальні питання підготовки майбутніх офіцерів до роботи в екстремальних ситуаціях
Actual Problems of Professional Preparation of the Future Officers to the Work in the Extremal Situations**

В статті розглянуто актуальні питання підготовки майбутніх офіцерів до роботи в екстремальних ситуаціях. Досліджено праці науковців стосовно негативного впливу екстремальних ситуацій на професійну підготовку майбутніх військових офіцерів. Здійснено аналіз поведінки та діяльності військовослужбовців в екстремальних ситуаціях. У висновках підкреслено актуальність вирішення навчально-бойових завдань, правильність прийняття рішень та використання отриманих знань, вмінь та професійних навичок на практиці майбутніми офіцерами в процесі їх підготовки, зокрема здійснювати активні оперативні дії у нестандартних екстремальних ситуаціях, не зважаючи на їх негативний вплив.

Ключові слова: екстремальні ситуації, особистість, негативний вплив, професійна компетентність, професійна підготовка, майбутній офіцер.

The actual questions of training future officers to work in extreme situations have been discussed in the article. The works of scientists regarding the negative impact of extreme situations on the vocational training of future military officers has been discovered. The analysis of the behavior and activities of military officers in extreme situations has been done. Based on the aggregation of factors that negatively affect the training of future officers of the armed forces of Ukraine, their influence on the formation of professional identity has been described. The main characteristics and types of professional competence of a military professional have